

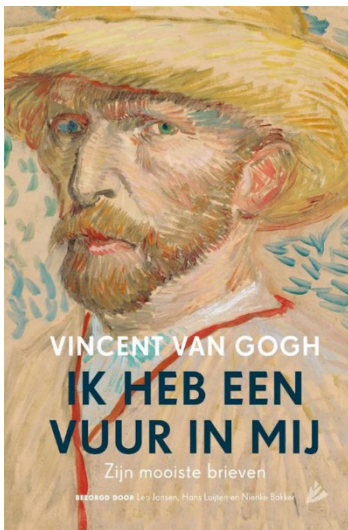
Een genie met pen en penseel

30 december 2021

Savoir souffrir sans se plaindre, ça c'est la seule chose pratique, c'est là la grande science, la leçon à apprendre, la solution du problème de la vie.

Kunnen lijden zonder te klagen, dat is het enige waar een mens iets aan heeft, dat is de ware wijsheid, de les die hij moet leren, de oplossing van het probleem van het leven.

Vincent van Gogh

Sinds jaar en dag ben ik een bewonderaar van Vincent van Gogh. Het Kröller-Müllermuseum, het Van Gogh Museum en het musée d'Orsay zijn me dan ook zeer dierbaar. Afgelopen maand heb ik de *schrijver* Van Gogh leren kennen. Van de 903 brieven die hij tijdens zijn korte leven schreef, heb ik er 265 gelezen. Ze staan in de bloemlezing die vijf jaar geleden werd gepubliceerd en als titel heeft: *Vincent van Gogh. Ik heb een vuur in mij. Zijn mooiste brieven*. Bezorgd door Leo Jansen, Hans Luijten en Nienke Bakker. De meeste zijn gericht aan Theo, broer, beschermer en vriend. Als u in zijn brieven bent geïnteresseerd, zou u, net als ik, met deze bloemlezing kunnen beginnen. Ze bevat naast de '*mooiste brieven*' een informatieve,

uitstekend geschreven inleiding, plus een verwijzing naar een Engelstalige site, waar je alle brieven in de originele taal, Nederlands, Engels, Frans, met vertaling, annotaties én schetsen kunt vinden.

Al bij de eerste publicaties van de brieven, waren 'kenners' onder de indruk:

'Wie hem leest ontmoet een persoonlijkheid, iemand die een pen kon hanteren'.

Maarten 't Hart

'Ik was er ondersteboven van.
Ik had met hem niet alleen een geniaal schilder,
maar ook een groot schrijver ontdekt'.

Jan Wolkers

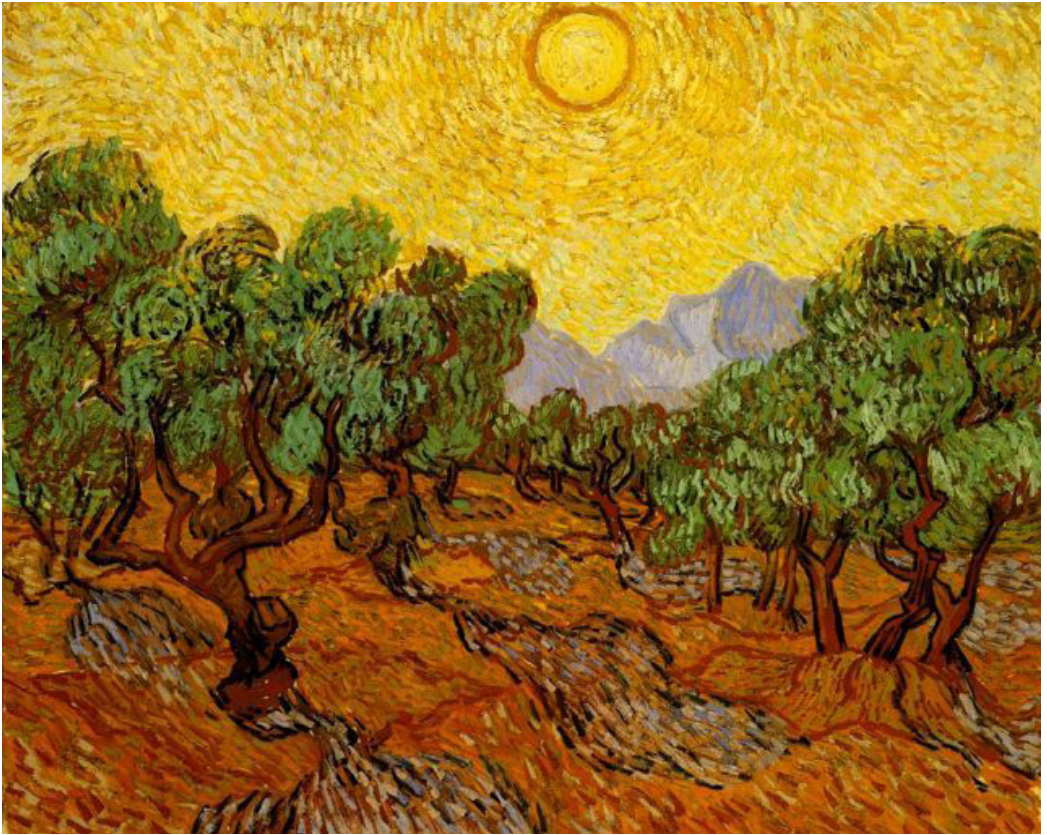
‘Onopzettelijk schrijft hij uitspraken neer,
die in geen enkel citatenboek zouden mogen ontbreken’.
W.F. Hermans

‘Het beste wat de Nederlandse literatuur heeft voortgebracht’.
Charlotte Mutsaers

Alleen maar lof dus van deskundige zijde. Daar sluit ik me bij aan. Niet dat ik alles wat hij schrijft even boeiend vind. De geregeld terugkerende financiële perikelen hadden voor mij niet gehoeven. Maar ze worden begrijpelijk in de context: het zijn strikt persoonlijke brieven, de gedachte om ze te publiceren is geen moment bij hem opgekomen. Hij is niet het type auteur dat achter zijn schrijftafel aan zijn stijl schaaft of over een metafoor mijmert. Van *L'Art pour l'Art* moet hij niets hebben. Nergens is sprake van effectbejag, opsmuk of retoriek. Toen ik halverwege de bloemlezing was, schoot me een Franse uitspraak te binnen: *Je m'attendais à un auteur, j'ai trouvé un homme*. Dat is het gevoel dat je krijgt. Je vergeet de schrijver, je ontmoet de mens. Iemand met een moeilijk karakter, lastig in de omgang, opvliegend, maar altijd oprecht. Een gedrevene, ‘n beetje een drammer, maar wel iemand met een missie, die pas na veel zoeken zijn weg vond en daar nooit van is afgeweken.

Naast hun spontane karakter en hun literaire waarde, bevatten de brieven nog een ‘bonus’: een schat aan informatie over kunst, kunststromingen, schrijvers en schilders, vooral uit de 19e eeuw. Destijds beroemde, maar in vergetelheid geraakte kunstenaars worden weer tot leven gewekt. Vincent laat hun belang zien voor zijn eigen artistieke ontwikkeling. Die is in al haar fasen te volgen: van tekenaar zonder duidelijk aantoonbaar talent tot geniaal kunstenaar, van schilder in Holland met een donker palet tot *peintre en Provence* met een extatische aanbidding van landschap en licht. De Zon werkt in het warme zuiden als katalysator die het creatieve proces versnelt. Hij produceert het ene doek na het andere, in een roes, in een soort mystieke extase. De Zon krijgt een bijna goddelijke status. De titel van de bloemlezing *Ik heb een vuur in mij* is interessant. Het zijn woorden die Vincent een aantal keren in zijn brieven gebruikt. Ik stel me voor dat ‘vuur’ een metafoor is voor de onweerstaanbare drang om te schilderen, voor de artistieke vlam die in zijn binnenste woedt en die in Frankrijk, onder de zuidelijke zon, tot ontbranding komt.

Voor mij is Van Gogh mede interessant, omdat hij schilderkunst en literatuur als elkaars nabije en elkaar bevruchtende kunstvormen beschouwt. Van kinds af aan is hij een verwoed lezer, eerst van de Bijbel, later van romans. Hij is

vooral gesteld op de Fransen, heeft een zwak voor Maupassant. Hij raadt zijn broer diens roman *Bel-Ami* aan, hij leest Hugo's *Les Misérables*, houdt van Balzac (*'Vétérinaire des maladies incurables'*). Maar Emile Zola is degene die hem het meest na aan het hart ligt. Hij houdt vooral van schrijvers, romantici of realisten, met een bezielend engagement, dat ze in kunst weten uit te drukken, zonder daarbij te vervallen in moralisme of prekerigheid.

In een van zijn brieven aan collega schilder Van Rappard schrijft hij:

“Mijn sympathieën op letterkundig zoowel als op artistiek gebied worden het sterkst getrokken tot die artisten in wie ik het meest de ziel zie werken.”

In mijn ogen is Van Gogh voor alles een zoeker, een gekwelde ziel, een religieuze non-conformist. Op latere leeftijd transformeert hij zijn protestantse geloof in een eigen, authentieke spiritualiteit. Hij ziet Gods aanwezigheid overal, in aarde, zon en natuur.

Tot besluit, een passage die ik typerend vind voor zijn artistiek streven en waar ik een verhuld religieus sentiment in meen te herkennen:

“En in een schilderij zou ik iets troostends willen zeggen zoals in muziek. Ik zou mannen of vrouwen willen schilderen met dat ondefinieerbaar eeuwige, waarvan de nimbus vroeger het symbool was en dat wij proberen te bereiken door de schittering zelf, door de trilling van onze kleuren.”

